

Адвокатське об'єднання
"Ситнюк та Партнери"

Реструктуризація споживчих кредитів (за методом НБУ) – бомба уповільненої дії для банків?

03/04/2020

Передмова

Підтримуючи в цілому заходи та ініціативи, які вживаються для мінімізації економічних наслідків пандемії COVID-19, в той же час вважаємо, що такі заходи не можуть здійснюватися без належної ідентифікації та оцінки ризиків для банків.

Більше того, фінансові установи повинні вчасно та адекватно визначати ті ситуації, коли виконання заходів та ініціатив під час пандемії COVID-19 може призвести до значних фінансових, юридичних та репутаційних ризиків.

Вірогідно, саме тому Європейський банківський регулятор в пункті 34 власних «[Рекомендацій про мораторій на погашення кредитів у світі COVID-19](#)» від 02 квітня 2020 року (EBA/GL/2020/02) зазначив про очікування від банківських установ застосування будь-яких мораторіїв “... **виключно у відповідності до законодавчих та ринкових умов**”.

Пропонуємо здійснити ідентифікацію ймовірних ризиків для банків, які вирішили здійснити реструктуризацію незабезпечених споживчих кредитів фізичних осіб за рекомендованим “методом НБУ”.

З повагою,

керівник практики
Володимир Литвинюк

Чи можуть ініціативи НБУ під час пандемії COVID-19 призвести до непередбачуваних фінансових, юридичних та репутаційних ризиків для банків?

Зміст реструктуризації незабезпечених споживчих кредитів фізичних осіб “за методом НБУ”

Листом від [27.03.2020 № 32-0009/15930](#), Національний банк України повідомив банки про те, що у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19) банкам рекомендовано своєчасно за наявності обґрунтованої необхідності здійснювати реструктуризації заборгованостей.

При цьому в розділі листа “Інші питання, пов’язані із реструктуризацією” НБУ було зазначено про те, що:

- Фізична присутність клієнтів у відділенні банку для проведення реструктуризації не вимагається. Банк самостійно визначає порядок надання / оформлення документів для проведення реструктуризації, надаючи перевагу використанню віддалених / електронних каналів комунікацій, систем клієнт-банк тощо.
- Підтвердженням погодження клієнтів на реструктуризацію може бути запис телефонної розмови, заявка на сайті банку, повідомлення в чаті тощо. Такий механізм підтвердження погодження клієнта на проведення реструктуризації використовується виключно для кредитів, наданих без забезпечення їхнього виконання заставою, іпотекою, порукою, та іншими видами забезпечення.
- Банки можуть переносити платежі клієнтів на пізніші періоди за своєю ініціативою, повідомляючи клієнтів про новий термін погашення платежів каналами зв'язку, які банк використовує для комунікації з відповідними сегментами клієнтів.

І ДО ЯКИХ ФІНАНСОВИХ, ЮРИДИЧНИХ ЧИ РЕПУТАЦІЙНИХ РИЗИКІВ БАНКІВ МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ НБУ?

1

Юридичний ризик рекомендацій НБУ

Офіційна позиція НБУ стосовно того, що «фізична присутність клієнта не вимагається», «підтвердженням погодження клієнтів на реструктуризацію може бути запис телефонної розмови, заявка на сайті банку, повідомлення в чаті тощо», «банки можуть переносити платежі клієнтів на пізніші періоди за своєю ініціативою» **не зовсім відповідає вимогам [Цивільного кодексу України](#), [Закону України «Про споживче кредитування»](#) та [Закону України «Про фінансові послуги»](#).**

Відповідно до [статті 17 Закону України «Про споживче кредитування»](#) реструктуризація зобов'язань за договором про споживчий кредит - це зміна істотних умов договору про споживчий кредит, що здійснюється кредитором на договірних умовах із споживачем і впливає на умови та/або порядок повернення такого кредиту.

Згідно статті 12 цього Закону споживач не зобов'язаний сплачувати кредиторам будь-які платежі, не зазначені у договорі про споживчий кредит. Зміна умов договору про споживчий кредит можлива тільки за згодою сторін. А статтею 13 передбачено, що “договір про споживчий кредит ... та зміни до них укладаються у письмовій формі (у паперовому вигляді або у вигляді електронного документа, створеного згідно з вимогами, визначеними [Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг»](#))”.

Більше того, [стаття 11 цього ж Закону](#) встановлює, що будь-які пропозиції особи, яка надає фінансову послугу, клієнту про зміну істотних умов договору про надання фінансових послуг, повинні здійснюватися у строки, встановлені договором, шляхом направлення особою, яка надає фінансову послугу, клієнту повідомлення у спосіб, що дає змогу встановити дату відправлення такого повідомлення. Умова договору про надання споживачеві пропозицій про зміну зазначених умов договору іншим чином, ніж таким, що дає можливість встановити дату відправлення повідомлення, є **нікчемною (!)**.

Відповідно до [статті 6 Закону України «Про фінансові послуги»](#) примірник договору, укладеного у паперовому вигляді, а також додатки до нього (за наявності) надаються особою, яка надає фінансові послуги, клієнту одразу після його підписання, але до початку надання клієнту фінансової послуги. Примірник договору, укладеного у вигляді електронного документа, та додатків до нього (за наявності) вважається отриманим клієнтом, якщо договір за домовленістю особи, яка надає фінансові послуги, і клієнта або за вибором клієнта направлений на електронну адресу клієнта чи направлений йому в інший спосіб, що дає змогу встановити дату відправлення. При цьому, обов'язок доведення того, що примірник договору (змін до договору) був переданий клієнту, покладається на особу, яка надає фінансову послугу.

Статтю 7 [Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»](#) встановлено, що оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, **прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги»**.

Статтю 17 [Закону України «Про електронні довірчі послуги»](#) передбачено, що електронна взаємодія фізичних та юридичних осіб, яка потребує відправлення, отримання, використання та постійного зберігання за участю третіх осіб електронних даних, аналоги яких на паперових носіях повинні містити власноручний підпис відповідно до законодавства, повинні здійснюватися з використанням кваліфікованих електронних довірчих послуг.

А отже, для підтвердження власного підпису клієнта та згоди на нові умови реструктуризації **банки не можуть використовувати електронний підпис у вигляді одноразового ідентифікатора (код, заявка на сайті банку, повідомлення в чаті тощо) визначеного статтю 12 Закону України «Про електронну комерцію»**, враховуючи, що згідно частиною другої статті 2 цього ж Закону "... порядок надання банківських послуг не є предметом правового регулювання цього Закону і регулюється спеціальним законодавством".

І ЩО ЦЕ ОЗНАЧАЄ ДЛЯ БАНКІВ, ЯКІ БАЖАЮТЬ ЗДІЙСНИТИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЮ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУ КЛІЄНТА ЗА «МЕТОДОМ НБУ»?

ВАЖЛИВО!

Процес реструктуризації із використання «погодження клієнтів на реструктуризацію у вигляді запису телефонної розмови чи повідомлення в чаті» буде відповідати діючим вимогам законодавства **ЛИШЕ** у разі одночасного виконання наступних умов:

- укладення таких змін у письмовій формі (у паперовому вигляді або у вигляді електронного документа, створеного згідно з вимогами, визначеними [Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг»](#));
- надання клієнту пропозиції про зміну істотних умов договору у строк, встановлений договором та шляхом направлення клієнту повідомлення у спосіб, що дає змогу встановити дату відправлення такого повідомлення;
- надання клієнту інформації, передбаченої частиною 2 статті 11 [Закону України «Про споживче кредитування»](#) та інформування споживача про нові умови кредитування;
- направлення примірника договору клієнту у спосіб, що дає змогу встановити дату відправлення (ст. 6 [Закону України «Про фінансові послуги»](#));
- підписання клієнтом змін до договору власноруч **АБО** підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до [Закону України «Про електронні довірчі послуги»](#) **АБО** іншим видом електронного підпису (якщо це передбачено договором із споживачем)

В будь-яких інших випадках, проведення банком реструктуризації незабезпечених споживчих кредитів фізичних осіб буде порушувати вимоги законодавства і може призвести до виникнення Ризику № 2, який описано нижче.

2

Фінансовий ризик для банків

Відповідно до [статті 525 Цивільного кодексу України](#) одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом.

Статтю [1055 Цивільного кодексу України](#) передбачено, що кредитний договір укладається у письмовій формі. Кредитний договір, укладений з недодержанням письмової форми, є **нікчемним (!)**.

[Стаття 11 Закону України «Про споживче кредитування»](#) встановлює, що будь-які пропозиції особи, яка надає фінансову послугу, клієнту про зміну істотних умов договору про надання фінансових послуг, повинні здійснюватися у строки, встановлені договором, шляхом направлення особою, яка надає фінансову послугу, клієнту повідомлення у спосіб, що дає змогу встановити дату відправлення такого повідомлення. Умова договору про надання споживачеві пропозицій про зміну зазначених умов договору іншим чином, ніж таким, що дає можливість встановити дату відправлення повідомлення, є **нікчемною**.

ІЩО ЦЕ ОЗНАЧАЄ ДЛЯ БАНКІВ, ЯКІ БАЖАЮТЬ ЗДІЙСНИТИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЮ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУ КЛІЄНТА ЗА «МЕТОДОМ НБУ»?

ВАЖЛИВО!

1. Проведення реструктуризації «без фізичної присутності клієнтів» із використання «погодження клієнтів на реструктуризацію у вигляді запису телефонної розмови чи повідомлення в чаті» без дотримання вищевказаних вимог законодавства призводить до **нікчемності такої реструктуризації у зв'язку з порушенням форми та прямою вказівкою ст. 1055 Цивільного кодексу України.**
2. Нагадаємо, у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину. А отже, у разі нікчемності проведеної «спрощеної реструктуризації» незабезпечених споживчих кредитів «за методом НБУ» клієнт отримає законне право, а у банку виникне обов'язок, повернути **ВСІ КОШТИ**, сплачені клієнтом після проведення такої «реструктуризації».
3. Більше того, можливість для банку повернутися до «попереднього» графіку платежів за договором про споживчий кредит буде суттєво ускладнена низкою законодавчих обмежень і «супутних» фінансових втрат.

Важко уявити ситуацію, коли банк отримає законну вимогу клієнта про повернення всіх сплачених банку після реструктуризації коштів через декілька років? І не лише сплачених коштів, а ще й трьох відсотків річних та інфляційних збитків... Погодьтеся, що запропонована НБУ форма проведення «спрощеної реструктуризації незабезпечених споживчих кредитів» виглядає досить неоднозначним способом уникнення ризиків зниження ліквідності банку.

Сподіваємось, що юридичні підрозділи банків своєчасно звернули увагу на вищезазначені особливості рекомендацій НБУ.

І, наостанок, все ж таки риторичне запитання: рекомендації Національного банку України щодо процесу реструктуризації кредитів «Про надання рекомендацій [щодо кредитів, які підлягають реструктуризації]», надані листом від 27.03.2020 № 32-0009/15930 – це зменшення ризику втрати капіталу чи все ж таки бомба уповільненої дії для банків?

КОНТАКТИ

Якщо ви хочете дізнатися більше, зв'яжіться з нами, будь ласка, електронною поштою за адресою info@sytniuk.com.

На будь-які запити, які потребують особистої відповіді, ми, зазвичай, відповідаємо протягом **24 годин**.

АДВОКАТСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ “СИТНЮК ТА ПАРТНЕРИ”

вулиця Пушкінська, 20, офіс 39, місто Київ, 01024, Україна

Email: admin@sytniuk.com

Телефон: +38 044 4960809

[HTTP://COMPLIANCE.SYTNIUK.COM](http://COMPLIANCE.SYTNIUK.COM)

Ця публікація не обов'язково стосується кожного важливого питання та не охоплює кожний аспект тієї теми, якій ця публікація присвячена. Надана в публікації інформація носить **виключно ілюстративний та інформаційний** характер.

Ця публікація, наш веб-сайт та його зміст надаються виключно для загальних інформаційних цілей та не є юридичною консультацією чи правовою допомогою.

Всі погляди, оцінки та думки, які висловлені авторами в цій публікації, є виключно думками відповідних авторів і не відображають офіційну політику чи позицію будь-якого державного органу, а будь-які приклади аналізу, проведеного в цій публікації, є лише наочними прикладами.

© **S&P / Ситніук та Партнери. 2020. Всі права захищено.**